

Etický kodex

Výzkumného institutu práce a sociálních věcí, v. v. i.

I. Úvod a smysl etického kodexu

1. Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i. (dále jen „RILSA“), je veřejnou výzkumnou institucí, jejímž účelem je zabezpečit výzkumnou a na výzkum navazující odbornou činnost tak, aby přispívala k formování vědomostní báze a evidence pro tvorbu, revizi, predikci a výklad politik a společenských jevů v oblastech vymezených zřizovací listinou.
2. Důvěryhodnost výsledků výzkumu a odborné činnosti RILSA je založena na dodržování vysokých etických standardů, odborné integrity a odpovědnosti vůči veřejnosti. Tento Etický kodex (dále jen „Kodex“) stanovuje hodnotový a praktický rámec pro výkon výzkumné i navazující odborné činnosti.
3. Kodex se primárně zaměřuje na etiku výzkumné práce, práci s daty a zveřejňování výsledků. Současně reflektuje skutečnost, že RILSA vykonává i další odborné činnosti navazující na výzkum, zejména expertní, analytické, poradenské, vzdělávací a další odborné aktivity. Etické zásady stanovené tímto Kodexem se proto uplatní i při těchto činnostech, a to přiměřeně jejich povaze.
4. Kodex vychází z obecně uznávaných zásad výzkumné integrity, akademické etiky a profesní odpovědnosti uplatňovaných v národním i mezinárodním kontextu. Nenahrazuje platné právní předpisy ani vnitřní předpisy RILSA, ale doplňuje je etickým rámcem, který napomáhá odpovědnému a uvážlivému jednání v situacích, jež nelze vždy jednoznačně upravit právními normami.
5. Etický kodex slouží nejen jako soubor obecných zásad, ale také jako praktické vodítko pro rozhodování v odborně, institucionálně nebo společensky citlivých situacích, v nichž může docházet k napětí mezi odbornou integritou, očekáváním zadavatele, časovým tlakem nebo veřejnou debatou. Kodex je současně ochranným rámcem pro zaměstnance i vedení RILSA a poskytuje oporu těm, kteří jednají v souladu s jeho zásadami. Dodržování Kodexu je podporováno vedením RILSA a je vnímáno jako součást profesionální odpovědnosti.

II. Působnost kodexu

1. Tento Kodex je závazný pro všechny osoby, které se podílejí na výzkumné, odborné nebo jiné činnosti vykonávané v rámci RILSA, a to bez ohledu na jejich pracovněprávní vztah k instituci. Uplatní se zejména na výzkumné pracovníky, odborné pracovníky a další osoby zapojené do činností RILSA.
2. Kodex se vztahuje zejména na:
 - výzkumnou činnost, a to na základní i aplikovaný výzkum,
 - práci s daty, zahrnující jejich sběr, zpracování, uchovávání a sdílení,
 - publikační, prezentační a pedagogickou činnost, včetně přednášení na vysokých školách,
 - expertní, analytické, poradenské a hodnotící činnosti,

- vzdělávací, školicí a lektorské aktivity,
 - další odborné činnosti navazující na výzkum.
3. Etické zásady stanovené tímto Kodexem se uplatní také v situacích, kdy výkon činnosti není formálně označen jako výzkum, avšak má povahu odborného posouzení, analýzy, expertního stanoviska, výuky nebo podkladu pro rozhodování veřejné správy. V těchto případech slouží Kodex jako referenční rámec pro posouzení odborné integrity, nezávislosti a odpovědnosti za závěry.
 4. Tento Etický kodex představuje základní etický rámec RILSA. V rámci instituce mohou existovat další etické kodexy, etická pravidla nebo profesní standardy vztahující se ke specifickým činnostem, oborům, projektům nebo jiné (včetně komerční) činnosti vykonávané v souladu s právními předpisy. Tyto dokumenty mohou Etický kodex RILSA dále rozvíjet a zpřesňovat, nesmí s ním však být v rozporu.
 5. Osoby, na něž se Kodex vztahuje, se na něj mohou odvolat při řešení etických pochybností v komunikaci s nadřízenými, spolupracovníky, zadavateli, vzdělávacími institucemi nebo partnery projektů.

III. Základní hodnoty a principy

Činnost RILSA je založena na respektu k obecným hodnotám vědecké práce, akademické etiky a profesní odpovědnosti. Tyto hodnoty představují společný rámec pro výzkumnou i navazující odbornou činnost.

- **Výzkumná a odborná integrita**
RILSA usiluje o to, aby výzkum a odborná činnost byly vykonávány poctivě, odpovědně a v souladu s uznávanými standardy. Nepřípustné je jakékoli zkreslování výsledků, manipulace s daty nebo jiné formy odborné nepoctivosti.
- **Výzkumná a odborná nezávislost**
Výzkumná a odborná činnost RILSA je vykonávána nezávisle na politických, ekonomických či jiných vnějších tlacích, včetně očekávání zadavatelů, partnerů projektů nebo institucí, které výsledky využívají. Odborné závěry musí vycházet z použitých metod, dostupných dat a odborného posouzení, nikoli z požadavků na konkrétní výsledek nebo jeho společenskou či politickou přijatelnost.
- **Střet zájmů a odborná role**
Osoby podílející se na činnosti RILSA dbají na předcházení střetu zájmů a na transparentní zacházení se situacemi, v nichž může docházet ke kolizi osobních, profesních nebo institucionálních zájmů s výkonem jejich odborné role.
Střet zájmů není vnímán jako selhání jednotlivce, ale jako situace, která vyžaduje otevřené pojmenování a odpovědné řešení.
Zvláštní pozornost je věnována situacím, kdy jedna osoba současně vystupuje v roli výzkumníka, odborného pracovníka, pedagoga, školitele, experta, hodnotitele, autora doporučení nebo veřejného komentátora, a to zejména v případech, kdy vystupuje s uvedením afiliace RILSA.
- **Odpovědnost a společenská relevance**

RILSA si je vědoma odpovědnosti vyplývající z role veřejné výzkumné instituce. Odpovědnost zahrnuje také odpovědnost za interpretaci a prezentaci výsledků. Eticky problematické může být i takové nakládání s výsledky, které je formálně správné, avšak vede k jejich zjednodušení, vytržení z kontextu nebo k závěrům, jež nejsou přiměřené rozsahu a povaze použitých dat. Odpovědnost zahrnuje také povinnost zaměstnanců jednat při plnění pracovních úkolů hospodárně, efektivně a bez zbytečných průtahů, v souladu s právními předpisy a v zájmu RILSA jako veřejné výzkumné instituce.

- **Transparentnost a otevřenost**

Postupy, metody a závěry výzkumné a odborné činnosti mají být přiměřeným způsobem srozumitelné, přezkoumatelné a zdůvodnitelné. RILSA podporuje otevřenou odbornou diskusi a sdílení poznatků, pokud tomu nebrání právní nebo etická omezení.

- **Vzájemný respekt a profesní spolupráce**

Činnost RILSA je založena na vzájemném respektu, profesionálním a kolegiálním jednání a otevřené odborné diskusi. Zaměstnanci a spolupracovníci RILSA usilují o vytváření pracovního prostředí založeného na důvěře, respektu k rozdílným názorům, odborné pluralitě a férovém zacházení.

Etické zásady se uplatní také ve vztazích mezi zaměstnanci navzájem, zejména v situacích rozdílného postavení, odpovědnosti nebo odborné autority.

- **Odpovědnost k životnímu prostředí**

RILSA si je vědoma odpovědnosti veřejné výzkumné instituce vůči životnímu prostředí a usiluje o to, aby její činnost byla vykonávána s ohledem na principy udržitelnosti a přiměřenosti, zejména při nakládání se zdroji, organizaci práce a realizaci projektů.

- **Respekt k lidské důstojnosti**

Veškerá činnost RILSA je vykonávána s respektem k lidské důstojnosti, právům a svobodám jednotlivců i skupin.

IV. Etika výzkumné práce

1. Výzkumná činnost RILSA je vykonávána v souladu se zásadami vědecké integrity, odborné odpovědnosti a metodické přiměřenosti. Výzkum je plánován a realizován tak, aby umožňoval kritické posouzení postupů a závěrů a aby byly jasně komunikovány jeho limity.
2. Výzkumná a odborná činnost RILSA je vykonávána s vědomím možných dopadů jejích výsledků na veřejnou politiku, institucionální praxi a společenskou debatu. Zaměstnanci dbají na to, aby závěry a případná doporučení odpovídaly povaze použitých dat, míře empirické opory a aby nebyly prezentovány jako jednoznačné nebo známé, pokud z výzkumu takový závěr nevyplývá.

V. Práce s daty a ochrana osob

1. Dodržování právních předpisů v oblasti ochrany osobních údajů představuje nezbytný základ práce s daty, nikoli však vyčerpávající rámec eticky odpovědného přístupu. RILSA klade důraz také na etické aspekty práce s daty, zejména na posouzení možných dopadů jejich využití, kombinace a interpretace.

2. Při sekundárním využití dat, práci s administrativními zdroji nebo kombinaci více datových souborů zaměstnanci posuzují nejen právní přípustnost takového postupu, ale i jeho etickou přiměřenost. Součástí tohoto posouzení je zejména vyhodnocení rizika neúmyslné identifikace osob a rizika neodpovědné interpretace výsledků, která by mohla vést k nepřiměřenému zobecnění nebo stigmatizaci jednotlivců či skupin. Etická přiměřenost neznamená omezení výzkumu citlivých témat, ale odpovědnou práci s daty a jejich interpretací.
3. Etická odpovědnost se vztahuje nejen k ochraně jednotlivců, ale i k ochraně zranitelných skupin a populací, zejména s ohledem na riziko stigmatizace, zjednodušujících zobecnění nebo nepřiměřených interpretací výsledků.

VI. Publikační činnost a autorství

1. Etické zásady publikační činnosti se uplatňují s ohledem na povahu výstupu, zejména s rozlišením mezi vědeckými publikacemi, výzkumnými zprávami, analytickými a expertními podklady a interními materiály.
2. Uvádění afiliace RILSA vyjadřuje institucionální vazbu autora, nikoli automaticky stanovisko instituce. Výstupy prezentované jako oficiální stanovisko RILSA podléhají odpovídajícímu internímu schvalování. Zaměstnanci dbají na jasné rozlišení mezi osobním odborným názorem a institucionálním postojem. Pokud zaměstnanec veřejně prezentuje svůj osobní odborný názor, je povinen tuto skutečnost přiměřeným způsobem uvést a současně dbát na ochranu dobré pověsti RILSA.
3. RILSA podporuje otevřené sdílení výsledků výzkumu v souladu s principy otevřené vědy, přičemž zaměstnanci zohledňují riziko dezinterpretace pracovních verzí, preprintů nebo nefinalizovaných materiálů.

VII. Uplatňování kodexu v praxi

1. Etický kodex slouží jako praktický rámec pro etické rozhodování v každodenní odborné praxi RILSA. V situacích etické nejistoty je žádoucí, aby zaměstnanci pochybnosti otevřeně pojmenovali a konzultovali s nadřízenými nebo vedením instituce.
2. Uplatnění Etického kodexu nebo poukázání na etickou pochybnost není porušením loajality, ale je považováno za součást profesionální odpovědnosti. Vedení RILSA vytváří podmínky pro otevřené řešení etických otázek.
3. Dodržování zásad tohoto Etického kodexu je součástí systému řízení kvality a integrity výzkumné a odborné činnosti v RILSA a přispívá k posilování důvěryhodnosti instituce jako veřejné výzkumné organizace.